

طراحی راهنمای تدوین متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام در دوره ابتدایی

دکتر غلامعلی افروز^۱، دکتر علی اکبرارجمندنیا^۲، دکتر مسعود غلامعلی لواسانی^۳، علی صادقی سیاح^۴

چکیده:

هدف: هدف از پژوهش حاضر، طراحی راهنمای تدوین متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام در دوره ابتدایی می‌باشد.

روش: این پژوهش به روش اکتشافی طی دو بخش اسنادی و میدانی صورت گرفت. جامعه آماری تمام والدین و معلمان دانش آموزان دبستانی آهسته‌گام و همچنین کارشناسان حوزه کودکان استثنایی استان همدان بودند. نمونه شامل ۱۰۰ نفر از والدین و ۱۰۰ نفر از معلمان دانش آموزان آهسته‌گام که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و ۲۰ نفر از متخصصان کودکان استثنایی بودند که به روش در دسترس انتخاب شدند. به منظور جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز، از پرسشنامه نیازسنجی محقق ساخته برای گردآوری اطلاعات استفاده گردید. از آمار توصیفی (میانگین و درصد) برای پردازش اطلاعات استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان داد که متون خواندن کاربردی مورد نیاز برای دانش آموزان آهسته‌گام شامل شش مؤلفه‌ی مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های مراقبت از خود، مهارت‌های بهداشت شخصی، مهارت‌های غذا خوردن، مهارت‌های لباس پوشیدن و مهارت‌های زندگی مستقل است. مهارت‌های شناسایی شده به ترتیب اهمیت قرار گرفتن‌شان در متون خواندن کاربردی به سه دسته‌ی مهارت‌های الزامی، مهارت‌های انتخابی و مهارت‌های اختیاری تقسیم شدند.

نتیجه‌گیری: از نتایج به دست آمده در پژوهش حاضر استنباط می‌شود هرچه متون خواندنی که به دانش آموزان آهسته‌گام آموزش داده می‌شود کاربردی‌تر باشد، یعنی دانش آموزان توانایی خواندن، فهمیدن و کار بست آن متون را در زندگی روزانه و موقعیت‌های اجتماعی داشته باشند، عملکردشان در خواندن بهبود می‌یابد.

واژه‌های کلیدی: دانش آموزان آهسته‌گام، متون خواندن کاربردی، دوره‌ی ابتدایی

مقدمه

هدف اصلی در آموزش دانش آموزان آهسته‌گام^۵ این است که به آن‌ها کمک شود تا توانایی‌های بالقوه خود را تا بالاترین درجه پرورش دهند و در جهت تأمین نیازهای خود و انتظارات معقول جامعه به کفایت لازم برسند. در کنار محدودیت میزان هوشی، مسائل و نیازهای خاصی وجود دارد که باید بدان توجه شود تا دانش آموز آهسته‌گام بتواند همانند سایر افراد جامعه رشد کند. از بین این نیازها

و مهارت‌ها می‌توان از خواندن نام برد که از ضرورت‌ها و مهارت‌های اساسی و ضروری در زندگی روزانه می‌باشد. در واقع در برنامه آموزشی دانش آموزان آهسته‌گام مهم‌ترین بخش، آموزش خواندن است. دانش آموزان آهسته‌گام، به لحاظ محدودیت ظرفیت هوشی، نمی‌توانند با همسالان عادی خود به رقابت تحصیلی بپردازند. در کنار محدودیت میزان هوشی کودک، مسائل و نیازهای خاصی وجود دارد که باید بدان توجه شود تا کودک آهسته‌گام بتواند همانند سایر افراد جامعه رشد کند. از بین این نیازها و مهارت‌ها می‌توان خواندن را نام برد که از جمله مهارت‌های اساسی و ضروری در زندگی روزانه می‌باشد (۱).

آموزش خواندن در تقویت مهارت‌های اساسی از قبیل غنی کردن خزان‌های واژگان، احساسات و افکار، توسعه

۱- استاد ممتاز دانشگاه تهران

۲- دانشیار دانشگاه تهران

۳- دانشیار دانشگاه تهران

۴- نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

5- Intellectual disabled

کاربرد می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

• برنامه‌ی درسی کاربردی برای دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها^۱: این برنامه یک مجموعه چهارجلدی است که در سال ۱۹۹۶ توسط والتوتی^۲ و همکارانش برای دانش‌آموزان ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان با نیازهای ویژه تدوین شده است و در سال ۲۰۰۸ مورد تجدیدنظر قرار گرفته است (۵).

• برنامه درسی کاربردی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان^۳: این برنامه در سال ۱۹۹۷ به وسیله وهمن و کرگل^۴ تدوین شده است و در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۴ مورد تجدیدنظر قرار گرفته است (۶).

• آموزش منظم مهارت‌های کاربردی به دانش‌آموزان و بزرگسالان با ناتوانی‌ها^۵: این برنامه توسط استوری و ماینر^۶ (۲۰۱۱) تدوین شده است و حیطه‌های آموزشی آن عبارت است از: مهارت‌های تحصیلی کاربردی، مهارت‌های کاربردی در محیط جامعه، مهارت‌های کاربردی در محیط خانه، مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های شغلی، مهارت‌های خودمختاری و خودپروی، مهارت‌های خودمدیریتی (۷).

• فعالیت‌های مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه^۷ دوره‌ی ابتدایی: این برنامه توسط مانیکس^۸ در سال ۲۰۰۳ تدوین شده و در سال ۲۰۰۹ مورد تجدیدنظر قرار گرفته است (۸).

بنابراین نحوه‌ی تهیه و تنظیم کتاب درسی و روش تدریس معلم در تقویت مهارت خواندن به دانش‌آموزان، فوق‌العاده مهم و تعیین‌کننده است. تهیه مواد خواندن کاربردی برای دانش‌آموزان آهسته‌گام که در زمینه‌ی تفکر انتزاعی با مشکل جدی مواجه هستند و توجه به ویژگی‌های شناختی و فرایند یادگیری ایشان در تدریس، اساسی‌ترین گام در آموزش و توسعه‌ی مهارت خواندن

مهارت‌های خواندن، درک و فهم معنادار از متون نوشتاری، تفسیر کردن متون نوشتاری، سرعت خواندن، عادت خواندن و خواندن برای کسب لذت به دانش‌آموزان کمک می‌کند.

عادت‌ها و توانایی‌های اصلی که دانش‌آموزان برای تقویت یادگیری خواندن لازم دارند عبارت‌اند از:

• درک و فهم کتاب‌های خوانده شده که یکی از روش‌های تقویت آگاهی و دانش است.

• انتخاب کتاب‌های خوب و مناسب با سطح دانش‌آموزان

• آزاد کردن وقت برای خواندن کتاب

• خواندن با دقت، با سرعت و مداوم

• غنی‌سازی خزانه‌ی واژگان

• توسعه شیوایی و سخنوری به وسیله‌ی خواندن با دقت متون نوشتاری (۲).

از جمله دلایلی که می‌توان برای عدم موفقیت دانش‌آموزان آهسته‌گام در خواندن ذکر نمود، یکی مشکل مربوط به طبیعت خاص عمل خواندن است که به‌طور غیرملموس و نمادی انجام می‌گیرد؛ دوم، بی‌صبری و عجله نظام آموزشی مدرسه است. بدین‌صورت که قبل از ارائه و تقویت مهارت‌های پیش‌نیاز (در دوره آمادگی)، آموزش خواندن را شروع می‌کند؛ سوم، کمی و قلت اطلاعات توصیفی پیرامون آهسته‌گامی و فرایند خواندن و کاربرد روش‌های مختلف در آموختن خواندن است؛ چهارم، ضعف در تهیه و ارائه مواد خواندنی کاربردی برای کودکان و دانش‌آموزان آهسته‌گام می‌باشد (۳).

تهیه برنامه‌های درسی متناسب با توانایی‌های ذهنی و جسمی گروه‌های مختلف کودکان و دانش‌آموزان استثنایی که بتواند این افراد را برای یک زندگی مستقل آماده سازد، بسیار ضروری است. یافته‌های مختلف حاکی از این است که دستیابی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه به خصوص دانش‌آموزان آهسته‌گام به اشتغال و زندگی مستقل مستلزم برخورداری آنان از برنامه درسی کاربردی است (۴). همچنین والدین و معلمان معتقدند که برنامه درسی کاربردی با زندگی دانش‌آموزان آهسته‌گام ارتباط بسیار بالایی دارد و مهارت‌های ضروری برای زندگی در جامعه را به آن‌ها می‌آموزد، از جمله برنامه‌های درسی

1- A Functional curriculum for Teaching Students with Disabilities

2- Valletutti

3- Functional Curriculum for Elementary, Middled, and secondary Age students with special Needs

4- Wehman&Kregel

5- Systematic Instruction of Functional Skills for Students and Adults With Disabilities

6- Storey& Miner

7- Life Skills Activities for Special Children

8- Mannix

را به خودکفایی فردی برساند و در توان بخشی حرفه‌ای دانش آموزان با ناتوانی هوشی نقش کمرنگی ایفا نموده است (۱۳).

نتایج تحقیقی که در استان‌های مازندران، گیلان و قزوین انجام گرفت، نشان داد مفاهیم مهارت‌های اجتماعی دوره پیش حرفه‌ای کم‌توان ذهنی تا حدودی در زندگی روزمره این دانش آموزان به کار برده می‌شود، یعنی کاملاً کاربردی نمی‌باشد (۱۴).

در صورت عدم اجرای برنامه‌های آموزشی کاربردی متناسب با توانایی‌ها، نیازها و تفاوت‌های فردی دانش آموزان با نیازهای ویژه، علاوه بر این‌که یادگیری آموزشگاهی به طور مطلوب صورت نخواهد گرفت، پیامدهایی نظیر: متحمل شدن هزینه‌های زیاد بدون کسب نتیجه رضایت‌بخش، سپری شدن دوران طلایی یادگیری دانش آموزان، کاهش انگیزه‌ی معلم، دانش آموز و والدین به علت یادگیری کم‌تر از حد انتظار، را نیز به همراه خواهد داشت. با توجه به ضعف برنامه‌های آموزشی خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام و محدود بودن پژوهش در این زمینه، محققان پژوهش حاضر را بر آن داشت تا راهنمایی برای طراحی متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام دوره‌ی ابتدایی طراحی نمایند.

روش

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان نیاز دانش آموزان آهسته‌گام، به متون خواندن کاربردی با نظرسنجی از والدین، معلمان و متخصصان کودکان استثنایی که آشنایی کامل با نیازها و ویژگی‌ها و محتوای آموزشی دانش آموزان آهسته‌گام در دوره ابتدایی دارند، انجام گرفت. بنابراین با تهیه پرسشنامه‌ای بدین منظور، از روش تحقیق اکتشافی در دو بخش اسنادی و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق حاضر شامل تمامی والدین و معلمان دانش‌آموزان آهسته‌گام دوره ابتدایی و همچنین تمام کارشناسان و متخصصان حوزه تعلیم و تربیت کودکان استثنایی استان همدان در سال تحصیلی ۹۶-۹۵ بود. نمونه آماری این پژوهش، شامل ۱۰۰ نفر معلمان، ۱۰۰ نفر والدین دانش‌آموزان آهسته‌گام و ۲۰ نفر متخصصان و کارشناسان بود. از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای

است (۳). خواندن کاربردی عبارت از توانایی خواندن، فهمیدن و کاربست انواع مواد خواندنی مهم در زندگی روزانه و موقعیت‌های اجتماعی است (۹). خواندن کاربردی را این‌گونه نیز می‌توان تعبیر کرد، متون خواندنی که به دانش آموزان آموزش داده می‌شود، علاوه بر این‌که، بار فرهنگی و ملی هر کشور و منطقه را باید دارا باشند، باید بر اساس نیازها و شرایط واقعی زندگی شخصی و اجتماعی دانش آموزان تدوین و طراحی گردند. به طوری‌که، دانش آموزان بتوانند دانسته‌ها و دانش خواندن خود را در شرایط واقعی زندگی شخصی و اجتماعی خود به کار بندند.

در تحقیقی معلمان دوره‌ی متوسطه گزارش دادند، برنامه‌ی درسی که برای دانش آموزان آهسته‌گام آموزش پذیر ارائه می‌شود، شامل ۲۳/۸٪ برنامه‌ی آموزش ویژه، ۱۹٪ برنامه‌ی درسی کاربردی و ۱۵/۳٪ برنامه آموزش عمومی است (۱۰).

در تحقیقی دو روش آموزش کل خوانی کلمه (ببین و بگو) و جزءخوانی (تجزیه و تحلیل کلمه)، برای یادگیری خواندن در کودکان با نشانگان دان مورد مقایسه قرار دادند. نتایج نشان داد آزمودنی‌های هر دو گروه پیشرفت قابل ملاحظه‌ای در خواندن کلمه‌های آموزش دیده نشان دادند ولی فقط آزمودنی‌های گروه جزءخوانی قادر به تعمیم این مهارت‌ها شدند و پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را در کلمات آموزش ندیده نشان دادند (۱۱).

آموزش آگاهی واج‌شناختی به دانش آموزان این امکان را می‌دهد که مهارت خود را در زمینه ساختارهای واجی تقویت کرده که این امر به خواندن صحیح کمک می‌کند و درک مطلب که هدف نهایی خواندن است، حاصل می‌گردد (۱۲).

سیف نراقی، شریعتمداری، نادری و ابطحی (۱۳۸۸) به بررسی میزان تقویت توانمندسازی شغلی در برنامه‌ی درسی دانش آموزان با ناتوانی هوشی، از دیدگاه کارشناسان ستادی، متخصصان برنامه‌ریزی درسی و دبیران ذی‌ربط پرداخته و به این نتیجه رسیده‌اند که دبیران برخلاف کارشناسان ستادی و متخصصان برنامه‌ریزی درسی معتقدند برنامه‌های درسی دوره‌ی متوسطه‌ی حرفه‌ای با علایق و رغبت‌های شغلی دانش آموزان دوره‌ی متوسطه‌ی حرفه‌ای تناسب کمتری دارد، کمتر توانسته دانش‌آموختگان

اهداف تحقیق و محتوای پرسشنامه‌ها و کاربرد آن‌ها، پرسشنامه‌ها در اختیار مشاوران قرار گرفت تا در اختیار معلمان و والدین قرار گذاشته شوند. در رابطه با والدین با همفکری مشاوران و مسوولین مدارس مربوط پرسشنامه‌ها در اختیار والدینی قرار گرفتند که دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر بودند و توانایی لازم برای پاسخگویی به سؤالات پرسشنامه را داشتند. مشاوران و مسوولین مدارس پرسشنامه‌ها را در اختیار اولیاء قرار داده و پس از تکمیل آن‌ها توسط اولیاء و معلمان مدرسه جمع‌آوری نمودند و در اختیار پژوهشگر قرار دادند تا نسبت به استخراج و تحلیل نهایی اقدام شود. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها تعداد ۱۹۰ پرسشنامه کامل به دست آمد و تعداد ۳۰ پرسشنامه به علت عدم پاسخگویی و یا ناقص بودن از جریان تحلیل و بررسی خارج شدند.

در پردازش داده‌ها هم روش کیفی و هم روش کمی مورد استفاده قرار گرفت. بدین صورت که در بخش اسنادی داده‌های حاصل از مطالعه کتاب‌ها و مقاله‌ها کاملاً به صورت کیفی و با روش‌های توصیف، تحلیل و تفسیر و استنتاج و در بخش میدانی، تحلیل داده‌های حاصل از شناسایی مهارت‌ها با استفاده از درصد و فراوانی پاسخ‌ها پردازش شد.

برای تدوین متون خواندن کاربردی مراحل زیر طی شد:

۱- برای شناسایی مهارت‌هایی که در آن‌ها نیاز به تهیه متون خواندن کاربردی برای دانش‌آموزان آهسته‌گام بود به منابع گوناگون مانند کتاب‌ها، نشریات، گزارش پژوهش‌ها و منابع الکترونیکی مراجعه شد.

۲- پس از بررسی مهارت‌های توصیه شده در منابع گوناگون، فهرستی از مهارت‌هایی که برای دانش‌آموزان آهسته‌گام نیاز بود، تهیه شد.

۳- مهارت‌های تهیه شده، در شش مؤلفه مهارت‌های اجتماعی، بهداشت شخصی، غذا خوردن، لباس پوشیدن، زندگی مستقل (خودیاری) و مراقبت از خود قرار گرفت.

۴- با استفاده از مهارت‌های شناسایی شده در مرحله قبل، پرسشنامه‌ی نیازسجی از متخصصان، والدین و معلمان کودکان آهسته‌گام تهیه گردید.

۵- پرسشنامه‌ها در اختیار والدین، معلمان و متخصصان

جهت نمونه‌گیری معلمان و والدین دانش‌آموزان آهسته‌گام استفاده شد. بدین صورت که از ۲۰ مدرسه‌ی استثنایی استان همدان، ۱۰ مدرسه انتخاب و از بین مدارس انتخاب شده همه والدین و معلمان به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. برای انتخاب کارشناسان و متخصصان از روش تمام شماری استفاده شد.

برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه‌ی محقق ساخته استفاده شد. برای ساختن این پرسشنامه از منابع گوناگون مانند کتاب‌ها، نشریات، گزارش پژوهش‌ها و منابع الکترونیکی مراجعه شد. پس از بررسی مهارت‌های توصیه شده در منابع گوناگون، فهرستی از مهارت‌هایی که برای دانش‌آموزان آهسته‌گام نیاز بود، تهیه شد. سپس مهارت‌های تهیه شده در شش مؤلفه مهارت‌های اجتماعی (۱۲ سوال)، بهداشت شخصی (۷ سوال)، غذا خوردن (۶ سوال)، لباس پوشیدن (۷ سوال)، زندگی مستقل یا خودیاری (۷ سوال) و مراقبت از خود (۷ سوال) قرار گرفتند.

برای افزایش روایی محتوایی پرسشنامه، حداکثر تلاش و مطالعه از منابع داخلی و خارجی برای تعیین گستره‌ی مهارت‌های مورد نیاز مربوط به دانش‌آموزان آهسته‌گام صورت گرفت. سپس پرسشنامه در اختیار ۶ متخصص قرار گرفت که طی آن روایی محتوایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. اعتبار پرسشنامه بر اساس الفای کرباخ برای خرده مقیاس‌های مهارت‌های اجتماعی ۰/۹۲، مهارت‌های بهداشت شخصی ۰/۹۵، مهارت‌های غذا خوردن ۰/۹۶، مهارت‌های لباس پوشیدن ۰/۹۳، مهارت‌های زندگی مستقل ۰/۹۶ و مهارت‌های مراقبت از خود ۰/۹۶ و برای کل پرسشنامه ۰/۹۶ برآورد شد که نشان از پایایی قابل قبول پرسشنامه است.

تدوین متون خواندن کاربردی

تعداد ۲۲۰ نفر از میان معلمان، والدین و متخصصان انتخاب شد (۱۰۰ نفر معلم، ۱۰۰ نفر والدین و ۲۰ نفر متخصص و کارشناس). پرسشنامه‌های تهیه شده در اختیار مدارس مربوطه قرار گرفتند. با مسوولان مدارس هماهنگی‌های لازم به عمل آمد و در مدارس مذکور مسئولیت همکاری به مشاورین مدرسه که به امور پژوهشی نیز آشنایی داشتند، سپرده شد. پس از توضیح پیرامون

قرار و بعد از تکمیل جمع‌آوری گردید.

یافته‌ها

به منظور شناسایی مهارت‌های ضروری برای تدوین متون خواندن کاربردی برای آموزش به دانش‌آموزان آهسته‌گام، گزینه‌های کم، خیلی کم و متوسط پرسشنامه که نشان‌دهنده اهمیت کم مهارت‌ها از نظر گروه‌های مورد مطالعه بودند، حذف شدند و دو گزینه خیلی زیاد و زیاد در هر یک از مهارت‌ها با هم ترکیب شدند و سپس درصد آن‌ها نسبت به کل پاسخ‌ها محاسبه شد. پس از محاسبه‌ی درصد پاسخ‌های هر گروه به تک تک مهارت‌ها، ملاک ۵۰ درصد و بیشتر به‌عنوان ملاک قبول مهارت‌های ضروری در نظر گرفته شد. یعنی گروه‌های مورد مطالعه، ضرورت هر مهارتی را که بیش از ۵۰ درصد ارزیابی کرده بودند، به‌عنوان مهارت‌های ضروری برای تدوین متون خواندن کاربردی برای آموزش به دانش‌آموزان آهسته‌گام انتخاب شدند. از آنجایی که از سه گروه کاملاً مستقل نظر خواهی شده بود، بدیهی است که بعضی از مهارت‌ها بر اساس ملاک تعیین شده از نظر هر سه گروه ضروری بودند، بعضی از مهارت‌ها از نظر دو گروه ضروری بودند و بعضی از مهارت‌ها فقط از نظر یک گروه ضروری بودند. بدین ترتیب، مهارت‌های ضروری شناسایی شده، در سه گروه قرار گرفتند: مهارت‌های الزامی شامل مهارت‌هایی بودند که از نظر هر سه گروه ضروری بودند، مهارت‌های انتخابی مهارت‌هایی بودند که از نظر دو گروه ضروری بودند و مهارت‌های اختیاری مهارت‌هایی بودند که از نظر یک گروه ضروری بودند. بدین ترتیب اهمیت قرار گرفتن مهارت‌های شناسایی شده جهت تدوین متون خواندن کاربردی و آموزش آن‌ها نیز مشخص شد که در جدول‌های ۱، ۲ و ۳ ارائه شده است.

جدول ۱- فهرست مهارت‌های متون خواندن کاربردی الزامی

معرفی خود و خانواده
آدرس خانه
معرفی و آدرس مدرسه
احترام گذاشتن به دیگران
سلام و احوالپرسی
تشکر کردن
معذرت‌خواهی کردن
حمام کردن

۶- به منظور شناسایی مهارت‌های ضروری برای تدوین متون خواندن کاربردی برای آموزش به دانش‌آموزان آهسته‌گام، گزینه‌های کم، خیلی کم و متوسط پرسشنامه‌ها که نشان‌دهنده اهمیت کم مهارت‌ها از نظر گروه‌های مورد مطالعه بودند حذف شدند و دو گزینه خیلی زیاد و زیاد در هر یک از مهارت‌ها با هم ترکیب شدند و سپس درصد آن‌ها نسبت به کل پاسخ‌ها محاسبه شد.

۷- پس از محاسبه‌ی درصد پاسخ‌های هر گروه به تک تک مهارت‌ها، ملاک ۵۰ درصد و بیشتر به‌عنوان ملاک قبول مهارت‌های ضروری در نظر گرفته شد. یعنی گروه‌های مورد مطالعه، ضرورت هر مهارتی را که بیش از ۵۰ درصد ارزیابی کرده بودند، به‌عنوان مهارت‌های ضروری برای تدوین متون خواندن کاربردی برای آموزش به دانش‌آموزان آهسته‌گام انتخاب شدند.

۸- از آنجایی که از سه گروه کاملاً مستقل نظر خواهی شده بود، بعضی از مهارت‌ها بر اساس ملاک تعیین شده از نظر هر سه گروه ضروری بودند، بعضی از مهارت‌ها از نظر دو گروه ضروری بودند و بعضی از مهارت‌ها فقط از نظر یک گروه ضروری بودند. بدین ترتیب، مهارت‌های ضروری شناسایی شده، در سه گروه قرار گرفتند: مهارت‌های الزامی شامل مهارت‌هایی بودند که از نظر هر سه گروه ضروری بودند، مهارت‌های انتخابی مهارت‌هایی بودند که از نظر دو گروه ضروری بودند و مهارت‌های اختیاری مهارت‌هایی بودند که از نظر یک گروه ضروری بودند.

۹- پس از شناسایی مهارت‌های ضروری مورد نیاز برای تدوین متون خواندن کاربردی برای دانش‌آموزان آهسته‌گام از طریق تحلیل، مقایسه، تفسیر و استنتاج، از دیدگاه کلاین^۱ (۱۹۸۵) استفاده شد. از نظر کلاین هدف‌ها، محتوا، مواد و وسایل، فعالیت‌ها، راهبردهای تدریس، گروه‌بندی، زمان، فضا و ارزشیابی عناصر برنامه درسی را تشکیل می‌دهد (۱۵). در این مرحله با استفاده از اطلاعات حاصل از مطالعه‌ی اسناد و مدارک مختلف، در زمینه‌ی برنامه درسی کاربردی به ویژه خواندن کاربردی برای دانش‌آموزان آهسته‌گام در دوره‌ی ابتدایی تصمیم‌گیری شد.

1- Klein

دوره‌ی ابتدایی تصمیم‌گیری شد و نتایج آن در جدول ۴ و ۵ ارائه شده است.

جدول ۴- راهنمای تدوین متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام در دوره‌ی ابتدایی

نوع مولفه	اهداف	رئوس محتوا
مهارت‌های اجتماعی	خود، خانواده، مدرسه خود را معرفی کند، آدرس خانه و مدرسه خود را بداند، به دیگران احترام بگذارد، رفتارهای دوستانه با دیگران داشته باشد، رفتارهای مناسب در مهمانی‌ها داشته باشد، در گروه‌های مختلف بازی کند، ارتباط کلامی و غیرکلامی داشته باشد.	معرفی خود، خانواده و مدرسه، آدرس خانه و مدرسه، احترام به دیگران و انجام رفتارهای دوستانه، سلام و احوالپرسی، اجازه گرفتن، تشکر کردن، معذرت خواهی کردن، خداحافظی کردن، صحبت کردن با تلفن، رعایت نوبت و انجام دادن رفتارهای مناسب در مهمانی
مهارت‌های مراقبت از خود	مراقب سلامتی خود باشد، با شیوه درست به تلویزیون، رایانه، تلفن همراه نگاه کند، به سلامتی از خیابان عبور کند، متناسب با آب و هوا لباس بپوشد.	استفاده صحیح و مناسب از تلفن همراه، تبلت و تلویزیون، پوشیدن لباس مناسب هر فصل، آشنایی با پزشک و قسمت‌های مختلف بیمارستان، رعایت نکات ایمنی در هنگام عبور از خیابان
مهارت‌های بهداشت شخص	آراستگی ظاهر داشته باشد، کارهای شخصی خود را به صورت مستقل انجام دهد (حمام کردن، مسواک زدن، شانه کردن)، آداب توالیت کردن را بداند.	حفظ آراستگی ظاهر، شستن دست و صورت، مسواک زدن، استحمام کردن، شانه کردن موها، آداب توالیت کردن
مهارت‌های غذا خوردن	غذاها و میوه‌های سالم و مفید را تشخیص دهد، آداب غذا خوردن را بداند، نحوه استفاده از قاشق و چنگال را بداند، غذاهای مربوط به هر کدام از وعده‌های غذایی را تشخیص دهد.	آداب غذا خوردن، صبحانه خوردن، ناهار خوردن، چای خوردن، تشخیص غذاهای مفید، استفاده صحیح از قاشق و چنگال
مهارت‌های لباس پوشیدن	لباس پوشیده و آن را در آورد، باز و بسته کردن دکمه‌های لباس را بداند، بستن کمربند و بندکشی را یاد بگیرد، لباس‌های متناسب بپوشد.	پوشیدن و در آوردن انواع لباس، باز و بسته کردن دکمه انواع لباس، باز و بسته کردن زیپ، باز و بسته کردن بند کفش
مهارت‌های زندگی مستقل	از وسایل شخصی خود مراقبت کند، از وسایل حمل و نقل عمومی استفاده کند، وسایل مورد نیاز خود را بخرد، به موقع خوابیده و بیدار شود، از وسایل مختلف در خانه استفاده کند.	مراقبت از وسایل شخصی، استفاده صحیح از انواع وسایل حمل و نقل عمومی، خرید کردن، به موقع خوابیدن و بیدار شدن، استفاده از جارو برقی و جارو دستی و سایر وسایل خانه

جدول ۵- عناصر برنامه درسی برای متون خواندن کاربردی

عناصر برنامه درسی	روش‌ها
سازمان‌دهی محتوا	سازمان‌دهی عمودی: روش دوره‌ای مبتنی بر توسعه‌ی تدریجی محیط اجتماعی سازمان‌دهی افقی: روش چندرشته‌ای
فعالیت‌های یادگیری	فعالیت عملی در محیط‌های واقعی فعالیت شبیه‌سازی شده
مواد و وسایل آموزشی	مواد و وسایل واقعی مورد استفاده در محیط واقعی مواد و وسایل شبیه‌سازی شده

آداب غذا خوردن
رعایت نوبت
وسایل حمل و نقل عمومی
استفاده از وسایل خانه
مراقب از سلامتی
تماشای صحیح تلویزیون
عبور از خیابان
بازی کردن

جدول ۲- فهرست مهارت‌های متون خواندن کاربردی انتخابی

رفتارهای دوستانه
اجازه گرفتن
چای خوردن
شانه کردن موها
ناهار خوردن
باز کردن دکمه
بستن بند کفش
خداحافظی کردن
تاریخ مصرف
شستن دست و صورت
صبحانه خوردن
در آوردن لباس
بستن دکمه
خوابیدن و بیدار شدن

جدول ۳- فهرست مهارت‌های متون خواندن کاربردی اختیاری

پوشیدن لباس گرم
آشنایی با پزشک و بیمارستان
جفت کردن کفش‌ها

پس از شناسایی مهارت‌های ضروری مورد نیاز برای تدوین متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام از طریق تحلیل، مقایسه، تفسیر و استنتاج، متون خواندن کاربردی برای هر یک از مهارت‌های ضروری تدوین شد.

در این مرحله با استفاده از اطلاعات حاصل از مطالعه‌ی اسناد و مدارک مختلف، در زمینه‌ی برنامه درسی کاربردی به ویژه خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام در

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف طراحی راهنمای تدوین متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام در دوره ابتدایی انجام گرفت. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد متون خواندن کاربردی تهیه شده با برنامه‌های درسی کاربردی برای آموزش دانش آموزان با ناتوانی (۵)، برنامه‌ی درسی کاربردی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان (۶)، آموزش منظم مهارت‌های کاربردی به دانش آموزان و بزرگسالان با ناتوانی (۷) و فعالیت‌های مهارت‌های زندگی برای دانش آموزان ویژه‌ی دوره ابتدایی (۸) و همچنین با نظرات و یافته‌های پژوهشی بوک و جوشی (۱۰)، وسیلیکی، ماریتا و النی^۱ (۱۶)، مک آردل^۲ (۱۷)، کریستینا و همکاران (۱۱)، حبیبی و همکاران (۱۲)، ارجمندنیا و همکاران (۱۴)، همتی علمدارلو (۱۸)، به‌پژوه (۹۱)، سیف نراقی و همکاران (۱۳)، سیف (۲۰) و کامل‌نیا (۲۱) همسو می‌باشد.

در رابطه با هدف‌ها و محتوای متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام، یافته‌های پژوهش نشان داد که متون خواندن کاربردی دانش آموزان آهسته‌گام باید منجر به رشد مهارت‌های اجتماعی، مهارت‌های مراقبت از خود، مهارت‌های بهداشت شخصی، مهارت‌های غذا خوردن، مهارت‌های لباس پوشیدن و مهارت‌های زندگی آنان شود. تمرکز بر برنامه‌های درسی کاربردی باعث افزایش استقلال کودکان و نوجوانان دارای معلولیت‌های شناختی، در نتیجه آموزش مهارت‌های زندگی می‌شود. در زمینه‌ی فعالیت یادگیری و مواد و وسایل آموزشی، یافته‌های پژوهش نشان داد که بهترین مواد و وسایل آموزشی برای آموزش مهارت‌های متون خواندن کاربردی به دانش آموزان آهسته‌گام، مواد و وسایل واقعی مورد استفاده در محیط واقعی زندگی یا استفاده از فعالیت‌های شبیه‌سازی شده است.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بهترین رویکرد تدریس، برنامه آموزش انفرادی است. نتایج پژوهشی بر روی ۱۶ نفر از دانش آموزان با نیازهای ویژه نشان داد آموزش بر اساس برنامه آموزش انفرادی، به‌طور معناداری باعث افزایش

پیشرفت دانش آموزان در خواندن و نوشتن شده است (۱۶). همچنین تحقیقات نشان می‌دهند میزان ماندگاری مطالعاتی که با روش نمایش آموزش داده می‌شوند، بسیار بالا است (۱۷). یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد که بهترین روش گروه‌بندی برای دانش آموزان آهسته‌گام، آموزش در گروه‌های کوچک با رویکرد برنامه‌ی آموزش انفرادی است. زیرا با این روش هم آموزش متناسب با نیازها و توانمندی‌های دانش آموزان آهسته‌گام ارائه می‌شود و هم فرصت‌های یادگیری مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی برای دانش آموزان آهسته‌گام فراهم می‌گردد (۱۸). زمان ارائه محتوا، دارای سه بعد متفاوت زمان شروع، زمان محتوا، و جایگاه درس است که یافته‌های پژوهش راجع به زمان شروع نشان داد که هر چه آموزش مهارت‌های متون خواندن کاربردی برای دانش آموزان آهسته‌گام زودتر شروع شود، بهتر است.

یافته‌های پژوهش نشان داد که بهترین و مناسب‌ترین فضا برای پوشش دادن به نیازهای دانش آموزان کم‌توان ذهنی، مدرسه‌ی فراگیر، محله محور و مهارت محور است. مدارس فراگیر، محله محور و مهارت محور، مراکز آموزشی هستند که آموزش‌های مرسوم را بر اساس نهضت عادی‌سازی و با دامنه‌ی وسیعی از فعالیت‌های مورد نیاز جامعه حمایت کرده و فرصت‌های برابر را برای رشد و ارتقای یادگیری دانش آموزان آهسته‌گام فراهم می‌سازد (۲۱). مدارس محله محور نه تنها جامعه را در فرآیند آموزش و یادگیری مداوم قرار می‌دهد، بلکه با فراهم آوردن فرصت‌هایی برای دانش آموزان آهسته‌گام که درگیر اجتماع و واقعیت‌های موجود در خارج از دیوار مدرسه می‌شوند، آن‌ها را برای زندگی اجتماعی بیشتر مهیا می‌سازند. بهترین روش ارزشیابی مهارت‌های متون خواندن کاربردی دانش آموزان آهسته‌گام، سنجش عملکردی است. زیرا آزمون‌های عملکردی با مهارت سر و کار دارند و مهارت در استفاده از فرآیندها و شیوه‌های اجرایی و نیز مهارت در انجام فعالیت‌های زندگی روزانه را مورد سنجش قرار می‌دهند. به عبارت دیگر در سنجش عملکردی، دانش آموز باید تکلیفی را انجام دهد. سنجش عملکردی به چهار دسته‌ی آزمون کتبی عملکردی، آزمون شناسایی، انجام عملکرد در موقعیت شبیه‌سازی شده و نمونه‌ی کار تقسیم می‌شود. معلم به راحتی می‌تواند با روش‌های بیان شده از دانش آموزان آهسته‌گام بخواهد تا با

1- Vassiliki, Marit, & Eleni

2- McArdle

- Developmental Disabilities Who Are Linguistically Diverse. 1996; 6 (1), 25-33.
10. Bouck E, Joshi G. Functional Curriculum and Students with Mild Intellectual Disability: Exploring Postschool Outcomes through the NLT52. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*. 2012; 47(2), 139-153.
11. Kristina G, Charles H, Sophie B, Julia M, Louise M. Snowling. Training reading and phoneme awareness skills in children with Down syndrome. *Reading and Writing*. 2008; 21,395-412.
12. Ramin H, Farid, A, Shaban Basim, F. The Comparison of the Effect of Mental Rotation and Phonological Awareness Training on Accuracy, Speed and Comprehension in Students with Dyslexia in City of Tabriz, 2015-2016. *Arak Medical University Journal (AMUJ)*. 2017; 20(119): 10-21. [Persian]
13. Seyf Naraghi M., Shariati A, Naderi E.A., Abtahi M.A.S. The study of the vocational intermediate curriculum role in career empowerment of students of low intelligence. *JOURNAL OF EDUCATIONAL SCIENCES*. 2009; 2(5), 135-160.[Persian]
14. Farahani A; Arjmannia A.A, Afrouz Gh.A, Hasanzadeh S. Content analysis of mathematics books of mentally retarded students. *Knowledge Studies*. 2012; 4(15), 53-66.[Persian]
15. Mehrmohammadi M. *Curriculum Theories, Approaches and Perspectives (Second Edition)*. Tehran: SAMT; 2013.[Persian]
16. Vassiliki, GK., Marit, P. & Eleni, A. The efficacy of teaching differentiation on children with Special Educational Needs (SEN) through Literature. *Social and Behavioral Sciences*, 2011; 29 (11): 67 - 74.
17. McArdle, G. *Instructional Design for Action Learning*. New York: American management association. 2010.
18. Hemati Alamdarloo G. Curriculum Approaches for Students with Intellectual Disabilities: Advantages and disadvantages. *Exceptional Education*. 2012; 2 (110) :21-30.[Persian]
19. Harris M. The battle over homework: common ground for administrators, teachers and parents. Behpajooch A, Noori F (Persian translator). , 2nd edition. Tehran: Anjoman; 2016.
20. Saif A. A. *Educational Measurement, Assessment and Evaluation*. Third edition Tehran: Douran, 2003; pp, 473.[Persian]
21. Kamelnia H. *Design grammar of learning environments*. Tehran: Sobhan of Noor. 2009. [Persian]
- انجام یک فعالیت، دانش و مهارت خود را نشان دهند (۲۰).
- در پایان پیشنهاد های زیر ارائه می‌گردد: الف) سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور با توجه به متون خواندن کاربردی طراحی و تدوین شده برای هر یک از عناصر برنامه‌ی درسی، تمهیدات لازم را بیاندیشد. این اقدامات شامل بازنگری در برنامه‌های درسی کنونی، تدوین مواد آموزشی و متون درسی، تدوین دستورالعمل‌ها و ضوابط اجرایی و فراهم نمودن تمهیدات لازم جهت اجرا می‌باشد. ب) با توجه به نیاز سنجی از والدین، معلمان و متخصصان تعلیم و تربیت استثنایی، متون خواندن کاربردی بومی هر منطقه تدوین گردد. ج) این پژوهش فقط در شهر همدان صورت گرفته است، بنابراین در تعمیم نتایج باید احتیاط کرد. د) پیشنهاد می‌گردد دانشجویان و محققانی که قصد اجرای برنامه‌های مداخله‌ای مهارت‌های متون خواندن کاربردی را در پژوهش‌های مختلف دارند از فهرست مهارت‌های متون خواندن کاربردی به دست آمده در این پژوهش استفاده کنند تا کارآمدی راهنمای تهیه شده به بوته‌ی آزمایش گذاشته شود.

References

1. Afrooz GH. An Introduction of Psychology and Education of Exceptional Children. Twentieth edition. Tehran: University of Tehran, 2011.[Persian]
2. Bulut, M. The Impact of Functional Reading Instruction on Individual and Social Life. *Educational Research and Reviews*, 2015; 10(4), 462-470.
3. Afrooz Gh. Principles and Methods to Prevent Disabilities. 26th edition. Tehran: University of Tehran, 2010. [Persian]
4. Bouck, E. C. When Denver is not a Country, but a State: Studying the Enactment of Functional Curriculum in two Rural Categorical Secondary Programs. A Dissertation Submitted to Michigan State University for the degree of Doctorate of Philosophy. 2006.
5. Foreman P. Education of Students with an Intellectual Disability: Research and Practice. New. 2009.
6. Wehman, P., & Kregel, J. Functional Curriculum for Elementary, Middle, and Secondary Age Students with Special Needs. Second Edition. PRO-ED, Inc. 2004.
7. Storey, K., & Miner, C. Systematic Instruction of Functional Skills for Students and Adults With Disabilities. Illinois: Charles C Thomas Publisher, LTD. 2011.
8. Mannix, D. Life Skills Activities for Students with Special Needs. San Francisco: John Wiley & Sons. . 2012.
9. Rohena D, Browder D. M. Functional Reading for Students with